

بافت فرش ۱

(رشته بافت و مرمت فرش)

www.ketab.ir

میثم براری

سرشناسه	: براری، میثم، ۱۳۶۳-
عنوان و نام پدید آور	: بافت فرش ۱/ مولف میثم براری؛ تهیه و تولید دفتر تدوین و تولید کتب و محتوای آموزشی، (دانشگاه پیام نور)
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: چهارده، ۱۷۳ ص: مصور (رنگی)، جدول (بخش رنگی)
فروست	: دانشگاه پیام نور؛ ۲۲۳۹. هنرهای کاربردی؛ ۱/۲
شابک	: 978 - 964 - 14 - 0286 - 2
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۷۳.
موضوع	: قالی و قالی بافی - آموزش برنامه‌ای.
شناسه افزوده	: دانشگاه پیام نور
شناسه افزود	: دانشگاه پیام نور، دفتر تدوین و تولید کتب و محتوای آموزشی
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ ب۲ ۴ب/ TS۱۷۷۵
رده بندی دیویی	: ۶۷۷/۵۴۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۱۸۸۰۰

دانشگاه پیام نور

بافت فرش ۱

مؤلف: میثم براری

ویراستار علمی: دکتر ایمان رزگریپه کرمان

تهیه و تولید: دفتر تدوین و تولید کتب و محتوای آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و توزیع دانشگاه پیام نور

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول فروردین ۱۳۹۵

شابک: ۲ - ۰۲۸۶ - ۱۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 14 - 0286 - 2

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ و متعلق به دانشگاه پیام نور است. تولید، کپی یا خلاصه برداری، نشر و ترجمه، چاپ، افست، توزیع گسترده، تهیه CD و ... این اثر یا بخشی از آن اعم از متن، طرح پشت و روی جلد و ... بدون اخذ مجوز کتبی از معاونت فناوری و پژوهش دانشگاه خلاف مقررات و تعرض به حقوق مادی و معنوی دانشگاه است. متخلفین وفق قانون حمایت از مولفان و مصنفان و هنرمندان دارای مسئولیت حقوقی و کیفری بوده و تحت پیگرد قرار می گیرند.)

قیمت: ۴۷۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	سیزده
بخش اول: عوامل مؤثر در اف فرش.....	۱
فصل اول: مواد اولیه (پشم و تریل).....	۳
هدف کلی.....	۳
هدف‌های یادگیری.....	۳
عوامل مؤثر در بافت فرش.....	۳
۱-۱ پشم.....	۴
۱-۱-۱ مراحل تهیه نخ پشمی.....	۴
۱-۱-۲ مزایای استفاده از پشم.....	۶
۱-۱-۳ معایب پشم.....	۷
۱-۱-۴ بهترین نوع پشم.....	۷
۱-۱-۵ انواع پشم.....	۸
۱-۱-۶ انواع پشم از نظر مناطق مختلف بدن گوسفند.....	۹
۱-۱-۷ نمره پشم در فریش دست‌بافت.....	۱۱
۲-۱ کرک.....	۱۳
خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول.....	۱۵
خودآزمایی تشریحی فصل اول.....	۱۸
فصل دوم: مواد اولیه (پنبه و ابریشم).....	۲۰
هدف کلی.....	۲۰
هدف‌های یادگیری.....	۲۰
۱-۲ پنبه.....	۲۰
۱-۲-۱ مراحل آماده‌سازی پنبه.....	۲۱

۲۱	۲-۱-۲ ویژگی های پنبه در یک نگاه کلی
۲۲	۳-۱-۲ نمره نخ پنبه در فرش دستبافت
۲۳	۲-۲ ابریشم
۲۴	۱-۲-۲ مراحل تولید ابریشم
۲۵	۲-۲-۲ خواص فیزیکی ابریشم
۲۵	۳-۲-۲ خواص شیمیایی ابریشم
۲۹	خودآزمایی چهارگزینه ای فصل دوم
۳۱	خودآزمایی تشریحی فصل دوم
۳۳	فصل سوم: نحوه محاسبه مواد اولیه
۳۳	هدف کلی
۳۳	هدف های یادگیری
۳۳	۱-۳ پرز
۳۶	۲-۳ تار یا چله
۳۸	۳-۳ پود
۳۸	۱-۳-۳ پود ضخیم
۳۹	۲-۳-۳ پود نازک
۳۹	۴-۳ روش نمره گذاری نخ ها
۴۰	خودآزمایی چهارگزینه ای فصل سوم
۴۲	خودآزمایی تشریحی فصل سوم
۴۳	فصل چهارم: اجزای تشکیل دهنده فرش
۴۳	هدف کلی
۴۳	هدف های یادگیری
۴۳	۱-۴ تار یا چله
۴۴	۱-۱-۴ جنس تار
۴۵	۲-۱-۴ روش محاسبه تعداد تار
۴۷	۲-۴ پود
۴۸	۱-۲-۴ انواع پود
۴۹	۳-۴ پرز
۵۰	۴-۴ تناسب کاربرد پشم و پنبه در فرش
۵۰	خودآزمایی چهارگزینه ای فصل چهارم
۵۲	خودآزمایی تشریحی فصل چهارم
۵۳	فصل پنجم: دار و انواع آن
۵۳	هدف کلی
۵۳	هدف های یادگیری
۵۳	۱-۵ دار
۵۴	۱-۱-۵ اجزای اصلی انواع دایره های قالی بافی در ایران
۵۵	۲-۵ انواع دار

۵۶	۱-۲-۵ دار زمینی خوابیده یا زمینی، عشایری
۵۸	۲-۲-۵ دار عمودی یا ایستاده
۶۱	۳-۲-۵ دار متحرک
۶۵	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل پنجم
۶۶	خودآزمایی تشریحی فصل پنجم

فصل ششم: ابزار کاربردی در بافت فرش

۶۷	هدف کلی
۶۷	هدف‌های یادگیری
۶۷	۱-۶ ابزار در مناطق متقارن بافت (ترکی باف)
۶۷	۱-۱-۶ قلاب
۶۹	۲-۱-۶ دفا (دفتین)
۷۰	۳-۱-۶ بچو
۷۱	۲-۱-۶ سی بودکش
۷۲	۵-۱-۶ سوزن (پارن، پونا، پنه)
۷۲	۶-۱-۶ قشو (شال، اره)
۷۳	۲-۶ ابزار در فرش فارسی
۷۴	۱-۲-۶ دقه، کبرکیت، کلوزار
۷۶	۲-۲-۶ قیچی فارسی
۷۶	۳-۲-۶ کارد یا تیغ بافت
۷۷	۴-۲-۶ برپاکی یا دیلم
۷۸	۵-۲-۶ شک (سنگ)
۷۸	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل ششم
۸۰	خودآزمایی تشریحی فصل ششم

فصل هفتم: فرش و انواع آن (ویژگی‌های ظاهری)

۸۲	هدف کلی
۸۲	هدف‌های یادگیری
۸۲	۱-۷ انواع فرش براساس مواد اولیه (جنسیت)
۸۳	۱-۱-۷ فرش پشمی
۸۳	۲-۱-۷ فرش تمام پشم
۸۳	۳-۱-۷ فرش تمام ابریشم
۸۳	۴-۱-۷ فرش گل ابریشم
۸۳	۵-۱-۷ فرش کف ابریشم (بوم ابریشم)
۸۳	۶-۱-۷ فرش گرده ابریشم
۸۴	۷-۱-۷ فرش کرک
۸۴	۸-۱-۷ فرش سوف
۸۴	۲-۷ فرش از لحاظ منطقه بافت
۸۴	۱-۲-۷ فرش‌های ایلانی

۸۴	۲-۲-۷ فرش های روستایی
۸۵	۳-۲-۷ فرش های شهری
۸۵	۳-۷ براساس ابعاد
۸۵	۱-۳-۷ قالی
۸۵	۲-۳-۷ گلگی (گلپگی)
۸۶	۳-۳-۷ کناره
۸۶	۴-۳-۷ قالیچه
۸۶	۵-۳-۷ پرده ای
۸۶	۶-۳-۷ ذرع و نیم
۸۶	۷-۳-۷ ذرع و چارک
۸۶	۸-۳-۷ شتی
۸۷	۳-۷ پادری
۸۷	۴-۷ براساس طرح نقش
۸۷	۱-۴-۷ طرح های راعی یا تجریدی
۸۷	۲-۴-۷ طرح های شک
۸۷	۳-۴-۷ گردان
۸۷	۵-۷ براساس نوع پرز
۸۷	۱-۵-۷ گلیم
۸۸	۲-۵-۷ قالی، قالیچه
۸۸	۳-۵-۷ گبه
۸۸	۴-۵-۷ خرسک
۸۸	۵-۵-۷ پلاس
۸۹	۶-۷ براساس سال بافت
۸۹	۷-۷ براساس نقشه
۸۹	۱-۷-۷ فرش هایی با طرح متقارن
۸۹	۲-۷-۷ طرح های نامتقارن
۸۹	۳-۷-۷ طرح کف ساده
۸۹	۴-۷-۷ فرش های بی حاشیه یا حاشیه سرخود یا حاشیه درباری
۸۹	۵-۷-۷ فرش های حاشیه دار یا فرش با طرح حاشیه
۹۰	۶-۷-۷ فرش های هنری و تابلوفرش ها
۹۰	۸-۷ براساس نام بافته و طراح
۹۰	خودآزمایی چهارگزینه ای فصل هفتم
۹۲	خودآزمایی تشریحی فصل هفتم
۹۳	فصل هشتم: ویژگی های فنی و تکنیکی فرش
۹۳	هدف کلی
۹۳	هدف های یادگیری
۹۳	۱-۸ فرش از نظر تکنیک بافت (پودگذاری)
۹۳	۱-۱-۸ فرش لول باف (بافت لول)

۹۴	۸-۱-۲ فرش نیم لول (بافت نیم لول)
۹۵	۸-۱-۳ فرش تخت
۹۵	۸-۲-۲ براساس نوع گرم
۹۶	۸-۲-۱ گره های اصلی
۹۷	۸-۲-۲ گره های فرعی
۹۷	۸-۳ براساس تراکم گره
۹۸	خودآزمایی چهارگزینه ای فصل هشتم
۹۹	خودآزمایی تشریحی فصل هشتم
۱۰۱	بخش دوم: چله کشی
۱۰۳	فصل نهم: آشنایی با اصطلاحات در فرش
۱۰۳	هدف کلی
۱۰۳	هدف های یادگیری
۱۰۳	۹-۱ واحدهای اندازه گیری
۱۰۳	۹-۱-۱ ذرع
۱۰۴	۹-۱-۲ بهر
۱۰۴	۹-۱-۳ گره ذرعی
۱۰۴	۹-۱-۴ چارک
۱۰۴	۹-۱-۵ رج شمار
۱۰۴	۹-۱-۶ قبال
۱۰۴	۹-۱-۷ نقاط
۱۰۵	۹-۱-۸ رگ
۱۰۵	۹-۱-۹ متر
۱۰۵	۹-۱-۱۰ دسی متر
۱۰۵	۹-۱-۱۱ سانتی متر
۱۰۵	۹-۱-۱۲ میلی متر
۱۰۵	۹-۱-۱۳ میکرون
۱۰۵	۹-۱-۱۴ نخود
۱۰۵	۹-۱-۱۵ انتقال
۱۰۵	۹-۱-۱۶ سیر
۱۰۶	۹-۱-۱۷ سینگ
۱۰۶	۹-۱-۱۸ دِرم
۱۰۶	۹-۲ جدول رج شمار در فرش
۱۰۸	۹-۳ اصطلاحات رایج
۱۰۹	خودآزمایی چهارگزینه ای فصل نهم
۱۱۱	خودآزمایی تشریحی فصل نهم
۱۱۲	فصل دهم: چله کشی و انواع آن
۱۱۲	هدف کلی

۱۱۲	هدف های یادگیری
۱۱۲	۱-۱۰ چله کشی (تارکشی)
۱۱۳	۱-۱-۱۰ نخ چله کشی
۱۱۳	۱-۱-۱۰ نکات قبل از چله کشی
۱۱۴	۱-۱-۱۰ نکات حین چله کشی
۱۱۴	۲-۱۰ چله کشی در مناطق بافت با گره متقارن (ترکی باف)
۱۱۵	۱-۲-۱۰ چله کشی ثابت (ایلیاتی، روستایی)
۱۱۵	۲-۲-۱۰ چله کشی آذری (گردان)
۱۲۱	خودآزمایی چهارگزینه ای فصل دهم
۱۲۳	خودآزمایی تشریحی فصل دهم
۱۲۴	فصل یازدهم: چله کشی در مناطق با گره نامتقارن (فارسی باف)
۱۲۴	هدف کلی
۱۲۴	هدف های یادگیری
۱۲۴	۱-۱۱ چله کشی ایلیاتی یا مستقیم
۱۲۶	۱-۱-۱۱ معایب چله کشی مستقیم
۱۲۶	۲-۱۱ غیر مستقیم (چله دوی)
۱۲۸	۱-۲-۱۱ زهه کردن
۱۲۸	۲-۲-۱۱ نرزه کردن
۱۲۹	۳-۲-۱۱ انتقال چله ها روی دار
۱۳۱	۴-۲-۱۱ گره اولیه
۱۳۳	۵-۲-۱۱ سیه بندی
۱۳۴	۱۱-۳ اجرای چله کشی فارسی (چله کشی ثابت)
۱۳۶	۱۱-۴ مزایا و محاسن چله کشی فارسی
۱۳۶	۱۱-۵ معایب چله کشی فارسی
۱۳۶	خودآزمایی چهار گزینه ای فصل یازدهم
۱۳۸	خودآزمایی تشریحی فصل یازدهم
۱۳۹	فصل دوازدهم: کوچی پیچی
۱۳۹	هدف کلی
۱۳۹	هدف های یادگیری
۱۳۹	۱-۱۲ کجوبندی (گله بندی، کوچی پیچی، نیره کشی)
۱۴۰	۱-۱-۱۲ مراحل کوچی پیچی به بیان ساده
۱۴۴	۲-۱-۱۲ وظایف اصلی کوچی (گله)
۱۴۵	۲-۱۲ عملیات هاف گذاری (شفت)
۱۴۶	۳-۱۲ آشنایی با معایب موجود در چله کشی
۱۴۶	۱۲-۳-۱ کجی دار و بافته
۱۴۶	۱۲-۳-۲ به هم ریختگی در فاصله تارها و عدم رعایت سیه بندی
۱۴۷	۱۲-۳-۳ دار سالم و با سطح کاملاً یک نواخت

۱۴۷	۱۲-۴ انتخاب صحیح نمرة نخ متناسب با رج شمار آن
۱۴۷	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوازدهم
۱۴۸	خودآزمایی تشریحی فصل دوازدهم
۱۴۹	فصل سیزدهم: زیرسازی و انواع آن
۱۴۹	هدف کلی
۱۴۹	هدف‌های یادگیری
۱۴۹	۱-۱۳ عملیات زیرسازی (زیربافی، گلیم بافی)
۱۵۰	۲-۱۳ زیرسازی به روش سوف بافی (سوف بافی)
۱۵۰	۱-۲-۱۳ شیوة زیرسازی به روش سوف بافی (صوف بافی)
۱۵۱	۲-۲-۱۳ عملیات زیرسازی صوف باف با شرح تصویر
۱۵۸	۳-۱۳ زیرسازی بیج در مناطق فارسی باف
۱۵۸	۱-۳-۱۳ مهار
۱۵۸	۲-۳-۱۳ گره جناغی یا نخجیره
۱۵۹	۳-۳-۱۳ کرباس بافی (گلیم بافی)
۱۶۰	۴-۳-۱۳ مليله بافی
۱۶۰	۵-۳-۱۳ ادامه گلیم بافی
۱۶۰	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل سیزدهم
۱۶۱	خودآزمایی تشریحی فصل سیزدهم
۱۶۳	پاسخنامه خودآزمایی‌های چهارگزینه‌ای
۱۶۵	پیوست پایانی
۱۷۳	منابع

تقدیم به:

همسرم، به خاطر همه فداکاری‌ها
دخترم، نعمت ارزشمند خدا
مادر و پدرم، به پشتوانه هدیه پرمایه دعا

و

سپاس از:

مادر و پدر همسرم، که با صبر، گذشت،
مهربانی و مشورت خود آرامش را به ما
هدیه دادند.

پیشگفتار

فرش ایرانی یکی از مهم‌ترین منابع برای مطالعه فرهنگ و هنر این سرزمین به شمار می‌رود. کاربرد نقوش و رنگ‌های به کار رفته در این فرش‌ها بازتاب فرهنگ، آداب و رسوم، هنر و تجربه زیست مردم منطقه است. در این خصوص شناخت منطقه نوع بافت فرش‌ها اصول و روش بافت و همچنین مکتب‌بیزم آن‌ها از موضوعات مهم است. تدوین این کتاب جهت تدریس در دانشگاه‌ها و آموزشگاه‌ها، می‌تواند به عنوان یک منبع و جزوه آموزشی مناسب و در راستای یکسان‌سازی سیوة آموزش، مورد استفاده استادان و مربیان قرار گیرد. دانشگاه پیام نور به عنوان دانشگاه پیشرو در مر تدوین منابع آموزشی دانشگاهی گامی مهم و کارآمد برداشته است. وجود کتابخانه و منابع استانداردهای دانشگاهی در این سطح الزامی است. این کتاب با شرح سلیس و روان، محوریت خودخوان را نیز دارد. کتاب حاضر با عنوان «بافت فرش ۱» مطابق استاندارد و سرفصل‌های آموزشی مصوب وزارت علوم و فناوری جهت تدریس در رشته دانشگاهی فرش است که دارای دو واحد نظری و یک واحد کارگاهی است. زمانی که برای هر جلسه این درس در نظر گرفته می‌شود، پنج ساعت است. دانشجویانی توانایی اخذ این درس را دارند که قبلاً دروس‌های علوم الیاف و طراحی سنتی ۱ را گذرانده باشند. این درس از دروس اصلی گروه فرش است و مباحثی که در طول یک ترم تحصیلی بیان خواهد شد، به تفصیل در فهرست آمده است. نحوه ارزیابی و امتحان

براساس آزمون کتبی و کار عملی دانشجو در طول یک ترم تحصیلی است. بافت فرش ۱، آشنایی دانشجویان با مقدمات بافت فرش است. آشنایی با مراحل که برای شروع بافت یک فرش باید رعایت شود، که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: ۱. آماده‌سازی مواد اولیه شامل نخ‌چله، خامه و بود ۲. آماده‌سازی دار و ابزار ۳. عملیات چله‌کشی ۴. اجرای گلیم بافی پایین فرش (زیربافی یا زیرسازی)

این کتاب در ۲ بخش و ۱۳ فصل در نظر گرفته شده است:

بخش اول با عنوان عوامل مؤثر در بافت فرش، ۸ فصل را به ترتیب با عناوین مواد اولیه (پشم و گرگ)، مواد اولیه (پنبه و ابریشم)، نحوه محاسبه مواد اولیه، اجزای تشکیل‌دهنده فرش، ابزار کاربردی در بافت، فرش و انواع آن ۱. ویژگی‌های ظاهری ۲. ویژگی‌های فنی و تکنیکی فرش شامل می‌شود.

بخش دوم با عنوان آشنایی با انواع چله‌کشی، در ۵ فصل به ترتیب با عنوان‌های آشنایی با اصطلاحات، فرش، چله‌کشی و انواع آن در مناطق بافت با گره متقارن (ترکی‌باف)، چله‌کشی در مناطق بافت با گره نامتقارن (فارسی‌باف)، کوچی پیچی و زیرسازی و انواع آن، تدوین شده است. در انتهای کتاب به بیان اصول بهداشت ایمنی، خطرات کارگاه‌های قالی‌بافی و راه‌های پیش‌گیری از آن‌ها، تمرین‌های کششی در محل کار که در بافت فرش‌های دستبافت مهم، کاربردی و عمومی می‌باشد، آورده شده است. در تدوین و گردآوری این کتاب تمام تلاش‌ها معطوف به این است که علی‌رغم اشکالات بسیار در ارجاع‌دهی سایر کتب مربوطه، بتوان با این ارجاع‌دهی دقیق و جامع بودن این کتاب نسبت به سایر کتاب‌های دیگر آموزشی، برای دانشجویان و هنرجویان علاقه‌مند به هنر و صنعت فرش مفید واقع شود.

در پایان از آقای دکتر محمدعلی ابراهیمی، مدیر کل دفتر تدوین کتب و از همکاری و مساعدت کارشناس محترم دفتر تدوین سرکار خانم مینا حاجی انزهرائی، و خانم منیره حسینی بابت حروفچینی و صفحه‌آرایی کتاب کمال تشکر و سپاسگزاری را دارم.